

GRAŻYNA KWAŚNIK, ANETA NOWAK-DRZYMAŁA

Transformacja tematów formalnych JHP KABA na Deskryptory Biblioteki Narodowej

Materiałem, który wykorzystano w przekształceniach są dane z bazy Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego (NUKAT). Wyodrębniono z niego hasła wzorcowe JHP KABA i pogrupowano je według etykiet pól formatu MARC 21 (100, 110, 130, 150, 151, 155, 180, 182, 185), które definiują typy haseł. Część z nich ma formę hasła rozwiniętego składającego się z tematu i/lub określnika chronologicznego, geograficznego. Inne tematy formalne JHP KABA posiadają przymiotnik pochodzący od nazwy narodowości, grupy etnicznej lub religii i mogą określać przynależność narodową autora, język w którym powstało dzieło, wyznawaną religię lub okres, w którym powstała publikacja.

Tematy formalne stanowią ponad 5 tysięcy jednostek leksykalnych i ta część słownika JHP KABA jest podstawą dokonanych przekształceń.

Nie zdecydowano się na zautomatyzowanie procesu mapowania. Nie było to możliwe ze względu na różnice gramatyki JHP KABA i Deskryptorów Biblioteki Narodowej. Praca polegała na porównaniu wyodrębnionego z e s p o ł u tematów formalnych JHP KABA z deskryptorami BN. Wyszukane odpowiedniki tematów formalnych JHP KABA w indeksie deskryptorów BN zapisano w dokumencie,

który w następnym etapie będzie podstawą do automatycznych transformacji haseł rozwiniętych JHP KABA.

Duża liczba ekwiwalentów oraz rozbudowane noty stosowania JHP KABA bardzo ułatwiły wyszukanie DBN oddających znaczenie haseł wzorcowych JHP KABA. Dzięki temu porównanie i odnalezienie odpowiedniego deskryptora BN jest proste w ustaleniu. Konieczne w przeprowadzonych pracach jest doświadczenie w tworzeniu tematów i haseł rozwiniętych JHP KABA.

Przebieg prac

Tematy formalne stanowią integralną część leksyki zarówno JHP KABA jak i DBN.

W JHP KABA tematy formalne od haseł przedmiotowych wyróżnia etykieta hasła rekordu khw w formacie MARC 21. Temat formalny zapisano w kartotece wzorcowej w polu 155, a hasła przedmiotowe w polu 150. Analogicznie tematy formalne w rekordzie bibliograficznym wprowadza się do pola 655, a hasła przedmiotowe do pola 650¹.

Elementy obecne w hasłach JHP KABA pełniących funkcję tematu formalnego przekształcane są w deskryptory określające gatunek / formę dzieła, język dzieła, język tłumaczenia, czas powstania dzieła i przeznaczenie czytelnicze.

Forma deskryptorów wyrażających formę dzieła (dokumentu) w DBN zgodnie z założeniami języków postkoordynowanych jest uproszczona. Wyjątki stanowią deskryptory dwuczłonowe, określające pokrewne gatunki lub rodzaje. Dopuszcza się wtedy łączenie deskryptorów spójnikiem „i”, na przykład *Opowiadania i nowele, Pieśń i piosenka*².

W trakcie prac nad metodyką DBN określono cechy formalne dokumentu i przyporządkowano je do odpowiednich pól rekordu bibliograficznego. Deskryptory określające rodzaj, gatunek literacki oraz typ publikacji naukowych i publicystyki, podobnie jak w przypadku stosowania JHP KABA, wprowadza się do pola 655 rekordu bibliograficznego. Deskryptor wyrażający ogólną formę dzieła, postać fizyczną, wprowadza się do pola 380, a deskryptor wyrażający przeznaczenie czytelnicze,

1 NUKAT. Zasady opracowania dokumentów w JHP KABA z wykorzystaniem haseł w funkcji tematu formalnego – http://centrum.nukat.edu.pl/images/files/ustalenia/jhp_KABA/006_kaba_temat_formalny_2009.pdf [dostęp: 03.07.2018].

2 Biblioteka Narodowa. Przepisy katalogowania. Deskryptory. Deskryptor formy/rodzaju/gatunku – <http://przepisy.bn.org.pl/deskryptory/zasady-tworzenia-deskryptorow-bn#9-deskryptor-formyrodzajugatunku> [05.07.2018].

czyli grupę odbiorców do pola 385. Do pola 386 przyporządkowuje się deskryptor wyrażający cechy językowo-etniczne, czyli pokazujący przynależność autora dzieła do określonego kręgu kulturowego. W trakcie przekształceń JHP KABA w DBN zaistniała konieczność zapisania informacji określającej czas powstania dzieła. Wprowadzono ją w polu 388 w postaci ustalonych przedziałów / zakresów chronologicznych dla wieków i zakresów szczegółowych dla dwudziestego wieku³.

Przekształcenie elementów hasła JHP KABA polega na przekształceniu w taki sposób, aby wszystkie elementy w nim zawarte miały swoje odzwierciedlenie w DBN.

Przykłady przekształceń tematów JHP KABA na deskryptory BN

Tematy formalne JHP KABA wykorzystane do opracowania:

– tekstów literackich

Hasło JHP KABA	Deskryptory BN
655.. a Tragikomedie szwajcarska	380.. a Dramat (rodzaj) 386.. m Przynależność kulturowa a Literatura szwajcarska 655.4 a Tragikomedie
655.. a Satyra polityczna szwedzka	380.. a Proza 386.. m Przynależność kulturowa a Literatura szwedzka 655.4 a Satyra polityczna
655.. a Powieść sensacyjna serbska	380.. a Proza 386.. m Przynależność kulturowa a Literatura serbska 655.4 a Powieść 655.4 a Sensacja
655.. a Poezja wizualna ukraińska	380.. a Poezja 386.. m Przynależność kulturowa a Literatura ukraińska 655.4 a Poezja wizualna 655.4 a Wiersze

³ K. Mituś, *Deskryptory Biblioteki Narodowej – geneza, tło teoretyczne i krótkie omówienie nowego sposobu opisu rzeczowego*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2017, nr 1 (44), s. 137 – http://www.fides.org.pl/pdf/biuletyn/mitus_2017_1.pdf [04.07.2018].

– dokumentów kartograficznych

Hasło JHP KABA	Deskryptory BN
655.. a Mapy dróg	380.. a Mapy 655.4 a Mapa drogowa
655.. a Mapy turystyczne	380.. a Mapy 655.4 a Mapa turystyczna
655.. a Mapy teledetekcyjne	380.. a Mapy 655.4 a Ortofotomapa

– dokumentów życia społecznego

Hasło JHP KABA	Deskryptory BN
655.. a Zaproszenia	380.. a Druki ulotne 655.4 a Zaproszenie
665.. a Formularze administracyjne	380.. a Druki ulotne 655.4 a Formularze i druki
655.. a Broszury	380.. a Druki ulotne 655.4 a Broszura
655.. a Dokumenty wyborcze	380.. a Druki ulotne 655.4 a Druki wyborcze

– poszczególnych gatunków filmowych

Hasło JHP KABA	Deskryptory BN
655.. a Filmy psychologiczne	380.. a Filmy i seriale 655.4 a Film psychologiczny
655.. a Filmy dramatyczne	380.. a Filmy i seriale 655.4 a Dramat filmowy
655.. a Filmy komediowe	380.. a Filmy i seriale 655.4 a Komedia

– wydawnictw ciągłych i informacyjnych

Hasło JHP KABA	Deskryptory BN
655.. a Żurnale	380.. a Czasopisma 655.4 a Czasopismo o modzie
655.. a Prasa kobieca turecka	380.. a Czasopisma 655.4 a Czasopismo tureckie 655.4 a Czasopismo dla kobiet
655.. a Wydawnictwa informacyjne	380.. a Publikacje informacyjne 655.4 a Informator

– dokumentów muzycznych⁴

Hasło JHP KABA	Deskryptory BN
655.. a Wokalizy (głos wysoki, fortepian)	380.. a Muzyka / Nuty 655.4 a Wokaliza 655.4 a Muzyka na głos wysoki i fortepian
655.. a Thrash metal (muzyka)	380.. a Muzyka / Nuty 655.4 a Thrash metal
655.. a Wariacje (skrzypce, fortepian)	380.. a Muzyka / Nuty 655.4 a Wariacja 655.4 a Muzyka na skrzypce i fortepian
655.. a Pieśni ludowe	380.. a Muzyka / Nuty 655.4 a Pieśń i piosenka 655.4 a Muzyka ludowa, etniczna i tradycyjna
655.. a Muzyka rap	380.. a Muzyka / Nuty 655.4 a Rap

– publikacji poradnikowych

Hasło JHP KABA	Deskryptory BN
655.. a Poradniki	380.. a Poradniki i przewodniki 655.4 a Poradnik

4 JHP KABA od 2012 roku nie odróżnia druków muzycznych od nagrań. Do przekształcenia JHP KABA zostaną wzięte pod uwagę informacje z rekordu bibliograficznego, gdzie występuje odróżnienie tych dwóch typów formy. NUKAT. *Zasady stosowania haseł jhp KABA w funkcji tematu formalnego w opracowaniu dokumentów muzycznych* – http://centrum.nukat.edu.pl/images/baza_ustalen/128/015_kaba_muzyczne_temat_formalny_2012.pdf [07.08.2018].

Wnioski

Deskryptory formalne są bardzo ważną częścią leksyki DBN. Indeksowanie danych za ich pomocą daje możliwość wyszukiwania dokumentów ze względu na ich cechę piśmienniczą, formę wydawniczą, postać fizyczną czy przeznaczenie czytelnicze. Deskryptory wyrażające formę wskazują te treści dokumentu, których nie można opisać za pomocą hasła przedmiotowego, czyli formę treści dokumentu, język dzieła i język przekładu, rodzaj i gatunek literacki, muzyczny, filmowy, typ, rodzaj czy gatunek dzieła.

Założeniem przekształcenia JHP KABA jest bezstratna transformacja charakterystyk przedmiotowych zawartych w rekordach bibliograficznych, a wyrażonych za pomocą tematów i haseł rozwiniętych JHP KABA. Powstała w wyniku transformacji charakterystyka wyszukiwawcza wyrażona deskryptorem lub grupą deskryptorów DBN ma odzwierciedlać wszystkie jego elementy.

Z przeprowadzonych dotychczas prac wynika, że w części poddanych przekształceniom haseł leksyka DBN nie odbiega zakresem treściowym od JHP KABA. W takich sytuacjach, nie pozostawiających wątpliwości, zastosowano DBN identyczny z terminem JHP KABA (np. 655 Kazania, 655 Tragikomedia, 655 Muzyka religijna). Zgodnie z zasadami tworzenia DBN w wielu przypadkach użyto wyrażenie bardziej rozpowszechnione w języku polskim niż termin przyjęty w JHP KABA (np. JHP KABA 655 Muzyka reggae a DBN 655 Reggae, JHP KABA 655 Literatura kryminalna a DBN 655 Kryminał) albo zastosowano kilka deskryptorów, żeby uwzględnić wszystkie elementy hasła JHP KABA (np. JHP KABA 655 Powieść duńska dla młodzieży a DBN: 380 Proza, 385 Młodzież, 386 Literatura duńska, 655 Powieść, 655 Literatura dla młodzieży). Terminy niewystępujące jako DBN zostaną zaproponowane do utworzenia np. 655 Powieść sentymentalna, 655 Prasa nazistowska, 655 Raporty spółek.

Deskryptory BN formułowane są w języku polskim, w szyku naturalnym, w przeważającej części w mianowniku liczby pojedynczej, w formie najbardziej rozpowszechnionej wśród użytkowników języka polskiego.

Rozdzielanie wyrażeń wielowyrazowych, rozbicie poszczególnych elementów hasła JHP KABA, stosowanie pojedynczych terminów, przeszukiwanie katalogu za pomocą DBN z funkcją faset daje duże możliwości i przynosi korzyści. Podejście fasetowe zapewnia lepsze rezultaty wyszukiwawcze, zawęży je poprzez filtrowanie według określonych kryteriów, umożliwi bardziej precyzyjne dotarcie do pożądanego dokumentu oraz wyklucza niejednoznaczności.

Opis w języku DBN odpowiada na zapotrzebowanie współczesnego użytkownika bibliotek, który domaga się szybszego i prostszego sposobu wyszukiwania oraz łatwiejszego sposobu dotarcia do określonych treści. Deskryptory są dla użytkowników bibliotek ulepszonym narzędziem wyszukiwawczym, nie wymagającym budowania złożonych zapytań wyszukiwawczych w formie rozbudowanych haseł przedmiotowych.

GRAŻYNA KWAŚNIK, ANETA NOWAK-DRZYMAŁA

Transformation of JHP KABA formal subjects determiners into
Descriptors of the National Library of Poland

The present paper concerns the transformation of JHP KABA formal subjects determiners into Descriptors of the National Library of Poland. The study is based on data from the National Central Universal Catalogue (NUKAT). The transformation presumes no loss in subject characteristics in bibliographical records and gives the possibility of searching the catalogue with facets. The authors believe that for library users DBNs will be an enhanced searching tool that does not require the use of complex queries.